

Asia: VN/35729/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaalihuoltolain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Ammatillinen järjestö tai edunvalvoja

Lausunnonantajan lausunto

1 Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Esityksessä on kannatettavia tavoitteita, kuten asiakasprosessien selkeyttäminen ja hallinnollisen työn vähentäminen. Perusteluissa mainitaan, että lakiesitystä ei ole ehditty valmistella sosiaalihuoltolain kokonaisuudistuksena, joka sinänsä edellyttäisi pitempää parlamentaarista valmistelupohjaa. Näin ollen kokonaisuus jää laajoilta osin liian väljäksi.

Esitystä arvioitaessa on kuitenkin otettava huomioon finanssipoliittinen toimintaympäristö. Hyvinvointialueisiin kohdistuva voimakas menopaine ja julkisen talouden sopeutustavoitteet lisäävät riskiä sille, että väljä sääntely johtaa tosiasiallisesti palvelujen hallitsemattomaan ja suunnittele mattomaan kaventamiseen lyhytnäköisistä tavoitteista käsin. Samalla ehdotuksella tavoitellaan säästöjä, joiden toteutuminen jää epävarmaksi, vaikka samalla valtio kaventaa rahoitustaan vastaavasti olettaen, että lain vaikutusarvioit toteutuvat.

Isona riskinä näemme sen, että hyvinvointialueet toteuttavat väljiksi jääviä velvoitteita vaihtelevasti. Tämä voi heikentää erityisesti heikossa asemassa olevien asiakkaiden tosiasiallista asemaa ja oikeusturvaa.

2 Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen tavoitteista?

Esityksen tavoitteet ovat ymmärrettäviä vallitsevassa tilanteessa. Ennaltaehkäisyä on pakko vahvistaa, koska korjaavia resursseja ei ole rajattomasti. Palvelukokonaisuuksien integraatio yksittäisten palvelujen käyttäjien näkökulmasta on jäänyt hyvinvointialueuudistuksessa pahasti kesken. Esityksellä pyritään parantamaan sosiaalihuollon sisäistä integraatiota, joka on kannatettava tavoite palvelun käyttäjien näkökulmasta.

Esitys jää kuitenkin hampaattomaksi erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon välisen palvelujen yhteensovittamisessa. Valitettavasti tämä lakiesitys ei tavoita sektorirajat ylittävien asiakassuunnitelmien integraatiota silloin, kun on kyseessä sekä sosiaali- että terveydenhuollon palveluja tarvitseva asiakas tai perhe. Pelkkä ilmoitus terveydenhuollon palvelujen tarpeesta sektorirajan yli ei ole riittävää. Integroitu työ pitää suunnitella ja toteuttaa yhdessä.

Vaikuttavuutta on vahvistettava, mutta lakiesitys ei sisällä tältä osin konkreettista läpimurtoa, vaikka palvelujen vaikutusten arviointia lain tasolla vahvistetaan, jota on pidettävä hyvänä avauksena. Tavoitteet ovat sinänsä osin perusteltuja, mutta ehdotetut keinot eivät kaikilta osin varmista niiden toteutumista. Ehdotuksen läpilyövä ajatus on ensisijaisesti kustannusten säästäminen. Parasta kustannussäästöä ovat kuitenkin vaikuttavat, oikea-aikaiset ja hyvin koordinoitujen palvelujen erityisesti paljon palveluja käyttäville ryhmille. Niiden osalta esitys sisältää sekä tavoitetta tukevia että sitä heikentäviä toimia. Heikentävät toimet liittyvät erityisesti toimintakykyä parantavan ja osallisuutta lisäävän sääntelyn velvoittavuuden puutteisiin. Normaaliudessa hädin tuskin sinnittelevän ja/tai sieltä syrjäytyvän väestönosan terveys, hyvinvointi, toimintakyky ja osallisuus tulisi palvelun velvoittavuuden heikentämisen sijasta panostaa merkittävästi enemmän, jotta ennaltaehkäisevä näkökulman (sekundääri- ja tertiäripreventio) tavoite toteutuisi. Näihin ryhmiin investoimalla saataisiin merkittävät vaikutukset pitkän tähtäimen kuluihin palvelujärjestelmässä.

Eryyisenä ristiriitaisena kohtana esityksessä on kasvatus- ja perheneuvonnan sääntelystä luopuminen ja palvelun sisällyttäminen 18§ lapsiperhepalveluun. Uusi sääntely on epätasallista ja jättää liikaa harkintaa paikalliseen soveltamiseen erityisesti matalan kynnyksen moniammatillisen kasvatus- ja perheneuvonnan osalta. Kasvatus- ja perheneuvonnan moniammatillinen sisältömääritys on ehdottomasti jätettävä uudistettavaan lainsäädäntöön, vaikka palvelu sinänsä olisi organisatorisesti osa lapsiperhepalvelua.

3 Lausuntopalaute luvusta 1, onko erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskeva pykäläesitys 5 a § kannatettava?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Eryistä tukea tarvitsevan asiakkaan aseman erillinen tunnistaminen on sinänsä tärkeää, jotta erityistä tukea tarvitseviin asiakkaisiin voidaan erityisesti panostaa. Sääntely jää valitettavasti epämääräiseksi ja sitä tulisi lain jatkovalmistelussa tai myöhemmissä asetuksissa tarkentaa siinä kohdassa, mikä on tosiasiallinen rajanveto siinä mistä asiakas palvelun saa. Näemme riskinä, että

asiakkaan oikeus tukeen jää liikaa alueellisten tulkintojen varaan eikä sääntely johda kansallisesti riittäviin yhdenmukaisiin tulkintoihin.

4 Lausuntopalaute luvusta 2, onko erillinen hyvinvoinnin edistämistä koskeva 10 a § kannatettava?

Ei kantaa

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Hyvinvoinnin edistämisen aikaisempaa näkyvämmiin uloskirjoitettu sääntely on perusteltua tilanteessa, jossa kuntien ja hyvinvointialueiden vastuut sekä asukasohjelma on erkaantunut kaikkialla Suomessa Helsinkiä lukuun ottamatta.

Yhtäältä sääntely antaa viitteitä rakenteellisen sosiaalityön toteuttamiseksi määrittämällä yhteisöjen vahvistamisen hyvinvointialueiden tehtäväksi yksilöihin kohdistuvien toimien ohella. Toisaalta sosiaalityöntekijä tehtävä on määritelty kapeasti yksilö- ja perhetasolle, vaikka kokonaisvaltainen yhteisösosiaalityö tapahtuu käytännössä tiiviisti kuntien, järjestöjen ja muiden sidosryhmien kanssa yhteistyössä yhteisöjen ja rakenteiden tasoilla. Sääntelyn riskinä on, että velvoitteet jäävät työntekijätasolla määrittelemättä sekä organisaatiotasolla yleisluonteisiksi eivätkä ne johda yhteisöjen kannalta konkreettiseen toimintaan ja tosiasiallisiin toimiin.

5 Lausuntopalaute luvusta 3 - sosiaalityö ja sosiaaliohjaus: Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Työnjaon selkeyttäminen on sinänsä tavoitteena hyvä, mutta ehdotusten toteuttamiskelpoisuus jää epävarmaksi. Jos käsitteet, vastuut ja rajapinnat jäävät epäselviksi, riskinä on palvelujen eriytyminen, vastuun siirtyminen ja se, että heikoimmassa asemassa olevat asiakkaat eivät saa riittävän osaavaa tukea oikea-aikaisesti.

Sosiaalityöntekijän tehtävät on sinänsä esityksessä hyvin kuvattu pois lukien yhteisösosiaalityön puuttuminen. Näemme riskinä sosiaalityöntekijöiden liiallisen vähenemisen erityisesti työikäisten palveluissa, mutta myös muista palveluista.

Keskustelu työmenetelmistä on käytävä organisaatiotasolla, mutta tehtävärakennetta on kehitettävä osaamispohjasta käsin ja sitä on ohjattava valtakunnallisesti.

6 Lausuntopalaute luvusta 3 - lapsiperhepalvelu: Onko ehdotus uudesta lapsiperhepalvelusta ja siihen sisältyvästä taloudellisesta tuesta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Erilaisten lapsiperheille suunnattujen palveluiden kokoamista yhdeksi lapsiperhepalveluksi perustellaan sillä, että se vähentää palvelujen hajanaisuutta ja sirpaleisuutta. Samalla se kuitenkin sisältää palvelureformin tavoitteiden kanssa räikeästi lakiesityksen suurimman ristiriidan ja riskin. Moniammatillisten kasvatusta- ja perheneuvolapalvelujen poistamisella sosiaalihuoltolaista ja sisällyttämisellä lapsiperhepalveluun riskeerataan merkittävä moniammatillinen ennaltaehkäisevä tuki perheille. Palvelulla on vakiintuneet moniammatilliset työtavat ja se on oikea-aikaista ja vaikuttavaa.

Muutos kaventaa varhaisen vaiheen tuen sisältöjä ja riskeeraa – kuten edellä todettiin - vakiintuneen kasvatusta- ja perheneuvonnan toteuttamisen vaikuttavassa muodossa. Hyvinvointialueilla on täysin mahdollista organisoida lapsiperheiden palveluja tiiviimmin yhteen toimiviksi ilman lapsiperhepalvelun organisoinnista säätämistä. Lapsiperhepalvelusta voidaan puolestaan säätää ilman velvoittavan moniammatillisen kasvatusta- ja perheneuvonnan järjestämisen tarkemman sääntelyn purkamista. Kaikki kunnat eivät ole aikanaan järjestäneet kasvatusta ja perheneuvontaa, vaikka siitä on ollut velvoittavaa lainsäädäntöä. Hyvinvointialueet ovat saaneet palvelut toteutettua alueellaan aikaisempaa merkittävästi paremmin erityisesti hajanaisimmilla pienten kuntien alueella. Nyt ei ole syytä väljentää perheneuvolapalveluiden sisältövelvoitteita.

On kannatettavaa poistaa sosiaalihuollon palveluiden sirpaleisuutta. Taloudellisen tuen osalta Sosiaalijohto ry. ei näe esityksen joustavoittavan tilannetta, vaan sirpaleisuuden poistamista pitää jatkaa rohkeammin.

7 Lausuntopalaute luvusta 3 - Onko ehdotus uudesta työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelusta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Esitys on kannatettava siitä näkökulmasta, että se jäsentää vastuita hyvinvointialueiden ja työllisyysalueiden välillä. Molempien organisaatioiden ja ennen kaikkea asiakkaiden näkökulmasta vastuut ja velvollisuudet selkiytyvät. Kuntouttavasta työtoiminnasta on vuosien varrella muotoutunut säilyttävä ja pääosin osallisuutta edistävä palvelu johtuen monesta yhteiskunnallisesta seikasta – ei vähiten työmarkkinoiden tilanteesta. On erityisen hyvä, että työllistämispalvelujen logiikkaan liittyvistä määräajoista voidaan jatkossa luopua.

Uusi hyvinvointialueiden vastuulla oleva toimintakykyä ja osallisuutta lisäävä palvelu voi hyötyä kuntouttavasta työtoiminnan sisällä kehitetyistä palveluista ja uudet palvelut on aidosti saatava toimimaan, jotta henkilöt, jotka palvelusta hyötyvät sitä myös faktisesti saavat. Arviomme mukaan esitykseen on lisättävä merkittävästi hyvinvointialueita velvoittavia säädöksiä toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelun osalta.

Valitettavasti lakiesitys toistaa tässä sääntelyssä Petteri Orpon hallituksen linjaa, jossa kumuloituvat säästötoimenpiteen kohdistetaan väestöryhmiin, joilla ei ole ensisijaisesti kykyä ja vahvaa yhteiskunnallista ääntä palvelujensa puolustamiseksi. Tässä yhteydessä toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelun esitetään hallituksen esityksessä muuttuvan määrärahasidonnaiseksi. Kuntouttava työtoimintaan on tällä hetkellä subjektiivinen oikeus. Lisäksi ehdotetaan luovuttavan kuntouttavasta työtoiminnan kulukorvauksesta, jolla on ollut merkittävä osallisuuteen motivoiva merkitys.

Vain noin 10% nykyisistä kuntouttavan asiakkaista ennakoidaan siirtyvän työvoimapalveluihin, joka osoittaa kuntouttavan työtoiminnan palvelun piirissä olevan asiakasryhmän olevan tosiasiallisesti varsin kaukana työmarkkinoista. Heille aito mahdollisuus parantaa elämäntilannettaan palkkatyön kautta on erittäin rajallinen. Lakiesityksen suurimmat kohdennetut säästöt tehdään tämän ryhmän kustannuksella. Valitettavasti sääntelyn seurauksena kasvava joukko heikossa asemassa olevia henkilöitä lipuu entistä hapertuvampaan toimintakykyyn sekä kauemmas aidosta osallisuudesta. Aktivoivaan, toimintakykyä ylläpitävään ja parantavaan sekä osallisuutta lisäävään palveluun tulisi heikentämisen sijasta investoida ja vähintään säätää uusi toimintakyvyn ja osallisuuden palvelu subjektiiviseksi oikeudeksi, vaikka muut palveluun motivoivat ja kannustavat elementit poistettaisiin. Tällä muutoksella yhdessä 3. sektorin osallisuuden palvelujen lisäämisen kautta saadaan ylläpidettyä väyliä vaikeassa asemassa oleville henkilöille, jotka haluavat taistella itsensä ulos syrjäytymisen ja osattomuuden noidankehästä.

Keskeinen ongelma on, että resurssit leikataan hyvinvointialueilta. Kaikkea rahoitusta ei kuitenkaan pitäisi hallituksen esityksen mukaisesti leikata, koska kuntoutuksen ja osallisuuden parantamisen tarvetta on jää edelleen hyvinvointialueilla merkittävästi.

8 Muu lausuntopalaute lukuun 3?

Hallituksen esityksen 15§ rajaa sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen yksilö- ja perhekohtaiseksi. On kuitenkin ilmeistä, että sosiaalityön kohdemäärittelyyn olisi tarpeen lisätä yhteisötyö ja/tai rakenteellinen sosiaalityö/sosiaaliohjaus. On ilmeistä, että tulevaisuudessa asuinalueiden, asumisen tukirakenteiden, naapurustojen toimivuuden yms. Osalta sosiaalityöllä tulee olemaan merkittävä rooli – itse asiassa sosiaali- ja terveydenhuollon osalta rakenteellinen sosiaalityö on ainoa luonteva vastuutoimija monitoimijaisessa yhteistyössä.

Luvun 3 keskeinen ongelma on, että useissa kohdissa sääntelyn joustavuutta lisätään ilman riittäviä takeita asiakkaan oikeuksien toteutumisesta. Joustavuus voi parhaimmillaan johtaa tarkoituksenmukaiseen toimintaan, mutta ilman täsmällisiä vähimmäisvelvoitteita se voi johtaa alueellisesti rankasti eriytyviin käytäntöihin. Erityinen riski kohdistuu asiakkaisiin, joilla on heikommat valmiudet hakea oikeuksiaan, tehdä muistutuksia tai valittaa päätöksistä.

Lastenvalvojan tehtävän määrittelyssä tulisi tarkentaa lastenvalvojan perustehtävä, joita ovat lapsen huoltoon, elatukseen ja tapaamisiin liittyvät sopimukset. On huomioitava, että moniammatillisilla kasvatusta- ja perheneuvoloilla on erityisosaamisensa kautta tässä yhteydessä usein merkittävä rooli eroperheiden lapsia kuormittavien tilanteiden helpottamisessa ja lausunnonantajina lastenvalvojen tukena.

9 Lausuntopalaute sosiaalihuollon toteuttamisen alkuvaiheessa: neuvonta ja ohjaus, vireilletulo ja sosiaalihuollon asiakkuus, yhteyden saaminen sosiaalihuoltoon ja tuen tarpeen arviointi (luvut 2 ja 4) Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Tarkoituksenmukaista on, että neuvonta ja ohjaus, vireilletulo ja yhteyden saaminen ovat matalan kynnyksen palveluita. Tärkeää on, että tunnistetaan myös erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden

neuvonta ja ohjaus. Tavoite neuvonnan ja ohjauksen vahvistamisesta on kannatettava. Asiakkaiden neuvonta ja ohjaus edellyttää sosiaalihuollon ammattihenkilöiden osaamista.

Nykyisen palvelutarpeen arviointiin sisältyvän aikamäärän poistuminen saattaa aiheuttaa riskin asiakkaan oikea-aikaisen tuen heikkenemisestä erityisesti haastavassa tilanteessa olevien osalta. Lain tarkoituksena lienee kuitenkin se, että asiakas saa tuen tarpeen viipymättä ja oikea-aikaisesti mutta liian väljä lain määritelmä saattaa aiheuttaa säästöpaineen alla sen, että tuen tarpeen arviointi ja päätös siitä venyy kohtuuttoman pitkään. Erityisesti ikääntyneiden osalta on ensiarvoisen tärkeää, että tuen tarve arvioidaan ja päätökset tuen tarpeesta tehdään viipymättä. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan palvelutarpeen arviointi on osa sosiaalihuollon asiakasprosessia ja keskeinen osa asiakkaan oikeusturvaa.

10 Lausuntopalaute luvusta 4 – asiakassuunnitelma ja omatyöntekijä? Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Asiakassuunnitelman ja omatyöntekijän säädökset antavat mahdollisuuksia aikaisempaa joustavampaan ja tarkoituksenmukaisempaan sosiaalihuollon asiakkaan prosessiin. Asiakassuunnitelman tekemisen kynnyks on kuitenkin pidettävä mahdollisimman alhaisena, koska se nivoo yksinkertaisissakin tapauksissa asiakkaan tilanteen, korjaavat toimet, tavoitteet ja arvioinnin yhteen kokonaiseksi ja yhtenäiseksi prosessiksi. Ilman tätä prosessia interventiot uhkaavat jäädä irrallisiksi ja ilmaan roikkumaan erityisesti silloin, kun vaikuttavuuden osoittamiseen odotetaan kuluvan aikaa muutoksen pysyvyydessä.

Silloin, kun on kyseessä koko sosiaalihuollon kattava, ja/tai useista palveluista koostuva asiakassuunnitelma, olisi asiakassuunnitelman laatijaksi ja omatyöntekijäksi edellytettävä sosiaalityöntekijää. Nykyisessä ehdotuksessa yhteys muodostuu 49§ sosiaalityöntekijän erityisten tehtävien määrittelyn kautta. Asiakassuunnitelman, omatyöntekijän osaamisen ja tehtävärakenteen kytkentä jää laissa hajanaiseksi. Aina kun edellytetään omatyöntekijäksi sosiaalityöntekijää, tulisi myös asiakassuunnitelman laatijaksi edellyttää tätä samaa. Sosiaalityöntekijöiden osuutta kompleksisissa asiakastapauksissa tulisi ehdotuksessa selkeyttää. Näin pisimmälle koulutetuinta työvoimaa tulisi suunnattua erityistä tukea tarvitsevien lasten lisäksi vaativimpiin ja kompleksisimpiin asiakkaisiin eri ikäryhmissä, joiden asiakassuunnitelma sisältää erilaisia elementtejä. Näin lainsäädännöllä myös tuettaisiin sosiaalihuollon resurssin suuntaamista ja sisäistä porrastusta, jossa lapsiin ja vaativiin moniasiakkuustilanteisiin keskitetään myös korkein osaaminen.

Omatyöntekijän nimeämisveloitteen keventäminen vaikuttaa kaikkiin sosiaalihuollon asiakkaisiin ja heikentää sosiaalityön suunnitelmallisuutta. Jos asiakkaalle ei nimetä omatyöntekijää, työntekijöiden vaihtuvuus aiheuttaa asiakkaan näkökulmasta heikennyksiä ja kuormittaa. Asiakkaan tuen tarpeen osalta on ensiarvoisen tärkeää, että omatyöntekijä seuraa ja arvioi tilannetta säännöllisesti asiakkaan tuen tarpeiden, tavoitteiden toteutumisen ja muutostarpeiden osalta. Oma työntekijäisyys myös sitouttaa ja motivoi työntekijän, on ensiarvoisen tärkeää saada luottamus rakennettua asiakkaan ja työntekijän välille (työntekijävaihdokset eivät tue luottamuksen syntyä).

11 Lausuntopalaute luvusta 4 - erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoitus. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Erytystä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoitus kuulostaa toteuttamiskelpoiselta, mutta asiakasmitoitus tulisi olla laajasti käytössä koko lapsi- ja perhesosiaalityössä.

12 Muu lausuntopalaute lukuun 4?

-

13 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Erillinen säädös sosiaalityöntekijän tehtävistä on kannatettava. Säädös jää valitettavasti irralliseksi sosiaalihuollon prosesseja määrittelevistä pykälistä (asiakassuunnitelma, tehtävät, työmuodot, omatyöntekijä, mitoitus).

14 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Kyllä

Perustelut tiiviisti?

Sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija on selkeä ja toteuttavissa oleva. Sosiaalihuollon vastaava viranhaltija vahvistaa sosiaalihuollon johtamista, laatua ja asiakasturvallisuutta sekä edistää integraation toteutumista.

15 Lausuntopalaute sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamisesta. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Kirjaamiseen käytettävän ajan vähentäminen on hallituksen esityksen toinen kivijalka, joilla kustannuksia pyritään vähentämään. Logiikka on yksinkertainen; vähemmän kirjaamista/asiakas johtaa pienempään työntekijämäärään, joka hyvinvointialueilla johtaa nopeaan rahoituksen vähentämiseen. Tavoite on monella tavalla kannatettava ja säästövaikutuksella on looginen perusta, jolla ei ole suoria asiakasvaikutuksia.

Säädökset eivät auta kirjaamisen keventämisessä, koska tahotilaa toteuttavat muutokset sääntelyssä ovat lähinnä retorisia eikä retoriikka itsessään tuota tarvittavia muutoksia käytännössä. Kirjaamisen

käytännön helpottaminen tulisi olla uskottavaa, jotta työntekijämäärää voidaan tavoitteellisesti pienentää. Valitettavasti ehdotettu muotoilu ei ratkaise liian suureksi paisuneen kirjaamisen juurisyitä, joista merkittävä on työntekijöiden oman oikeusturvan varmistaminen. Nopeaan kevyempään kirjaamiseen siirtymisen toimeenpano täytyy varmistaa sääntelyn toimeenpanossa tarkasti varmistaa. Tarvitaan konkreettisempaa sääntelyä siitä, mistä kirjaamista voidaan käytännössä oikeasti vähentää.

Ongelmallista esityksessä on se, että hallituksen esitykseen liittyvät säästövaikutukset otetaan huomioon rahoituksessa, vaikka tosiasiallisesti kirjaamisen muutosten toteuttaminen tullee viemään pitemmän ajan. Tekoölyyn perustuvat ratkaisut luovat laajasti edellytyksiä kirjaamisen vähentämiselle, mutta rahoituksen vähentämisen aikataulu on nopeampi, kuin tekoölyllä saatava tehostaminen tulee mahdolliseksi. Näin ollen rahoituksen vähentämisen aikataulua tulee lähtökohtaisesti hallituksen esityksessä väljentää.

Tavoitellut säästöt koostuvat kirjaamisen lisäksi arvioinnin keventämisestä ja asiakassuunnitelman keventämisestä. On tärkeä huomioida, että kaikkiin näihin - erityisesti kirjaamiseen – liittyy suuria muutuskustannuksia, jotka liittyvät tietojärjestelmiin, metatietojen muuttamiseen ja työntekijöiden osaamiseen. Toimeenpanoon tarvitaan siirtymäsäädöksiä ja pitempi aika muutokselle. Metatietojen muuttaminen. Mikäli hyvinvointialueiden rahoitusta vähennetään ehdotetun mukaisesti ajetaan sosiaalihuolta kaaokseen, jonka hinnan maksavat pääasiallisesti työntekijät.

16 Lausuntopalaute asiakasmaksuihin ehdotetuista muutoksista?

Asiakasmaksuja nostetaan ja se on sinänsä ymmärrettävä ratkaisu ajankohtaisessa tilanteessa. Lain esitöissä ja perusteluissa pyritään osoittamaan, että maksujen korotukset kohdistuvat hyvin valikoivasti maksukykyisiin ikäihmisten asiakkaisiin.

Näemme tällä hetkellä veropohjaisessa järjestelmässä muutoksia rahoituksellisten sekamallien suuntaan, jotka ovat omiaan sekoittamaan maksukäytäntöjä. On syytä muistaa, että julkisten hyvinvointipalvelujen maksuja on nostettu jo varsin paljon. Myös toteutetut maksukatkojen muutokset ovat lisänneet maksuja. Nollamaksullisten kuljetus ja lääkekustannusten uudet omavastuut lisäävät erityisesti paljon pitkäaikaisen hoito- ja hoivapalvelun sekä apteekkipalveluita käyttävien taakkaa. Lisäksi on otettu käyttöön uusia maksullisia terveydenhuollon julkisia palveluja. Maksujärjestelmää ja sen muutoksia sekä maksujen kohdistumista eri väestöryhmiin tulee tarkastella kokonaisuutena. Valitettavasti tämä kokonaistarkastelu puuttuu. Mikäli ehdotetut säädösmuutokset toteutetaan, on toteutettava myös muita räikeimpiä maksusääntelyn epäkohtia poistavia muutoksia:

Oleellisia ja kiireellisiä välittömästi hallituksen esitykseen tai asetustasoiseen sääntelyyn lisättävät muutokset seuraavista asioista:

- Selkeät säädökset sille, minkälainen asiakasmaksujen kohtuullistamisen prosessi tulee olla ja miten sitä hyvinvointialueilla kansallisesti toteutetaan. Tosiasiallisesti kasvavien maksujen kohteena on paljon ikäihmisiä, koska iän myötä palvelujen käyttö kasvaa. Ikäihmiset eivät useinkaan hallitse maksuhojennusten prosessia, joka on jopa täysin toimintakykyiselle aikuiselle monimutkainen kokonaisuus. Maksut muodostuvat usein monista eri palveluista, asiakkaan tulojen ja erilaisten tukien muodostama kokonaisuus on monimutkainen. Erilaiset maksukatot yhdessä asiakkaan tulojen kokonaisuuden hallinnan kanssa johtavat helposti siihen, että asiakas ei edes omaisten avustamana kykene hahmottamaan kokonaisuutta ja mahdollista huojennuksen hakemista.

- asiakasmaksumuutosten sääntelyyn tulee selkeästi lisätä hyvinvointialueen aktiivista neuvontavelvollisuutta maksujen kohtuullistamisesta sekä maksujen takautuvaa korjaamista.
- Yhteisöllinen asuminen on kansallisesti kasvava palvelumuoto kotihoidon ja ympärivuorokautisen palveluasumisen välissä. Maksujen kannalta yhteisöllisen asumisen asiakas on rinnastettavissa ympärivuorokautiseen palveluasumiseen. On ilmeistä, että yhteisöllisen asumisen maksuihin sovelletaan kirjavaa maksukäytäntöä, joka koskee erityisesti asiakkaalle jäävää käyttövaraa sekä asiakkaan säästöjä. Kasvavan yhteisöllisen asumisen maksut tulevat aiheuttamaan paljon hallinnollista työtä, joten tässä yhteydessä olisi ehdottomasti syytä korjata asiakasmaksulain 7 § tältä ja säätää yhteisöllisen asumiselle ympärivuorokautisen asumisen, perhehoidon ja laitoshoidon kanssa yhteneväinen maksusääntely. Lain tarkoituksena on kustannusten vähentäminen. On siksi syytä korjata lainsäädäntöä jatkuvasti siten, että turhaa hallintotyötä aiheuttavat kohdat korjataan ennakoivasti. Yhteisöllisen asumisen kohdalla korjaavalla sääntelyllä tulisi:
 - yhteisöllisen asumisen asiakkaille on varmistettava ansiotulojen jälkeen riittävä käyttövara (suojaosuus)
 - yhteisöllisen asumisen maksusääntelyn pitää perustua samoihin periaatteisiin, kun ympärivuorokautinen asuminen siten, että maksujen perusteena huomioidaan ainoastaan ansiotulot – ei säästöjä tai omaisuutta

Arvioidut tulojen lisäykset hyvinvointialueille saattavat jäädä merkittävästikin lakiesityksen arvioista maksujen alentamisen ja perimättä jättämisen vuoksi. Käytännössä myös asiakasmaksuihin liittyvä luottotappiot ovat kansallisesti kasvamassa.

17 Lausuntopalaute muista säädösmuutosehdotuksista?

Pidämme tärkeätä velvoittavuuden selkeää määrittelyä Terveystieteiden lain 32 §:ssä siinä, että terveydenhuollon ammattihenkilön on osallistuttava sosiaali- ja terveysministeriön toimenpiteistä vastaavan työntehtäjän pyynnöstä henkilön tuen tarpeen arvioimiseen ja asiakassuunnitelman laatimiseen.

18 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Hallituksen esityksessä on kuvattu tavoiteltuja vaikutuksia. Niiden realisoitumisen arviointi jää kuitenkin syvällisemmin pohtimatta. Riskianalyysi jää ohueksi ja talousvaikutukset optimistisiksi. Vaikutusten arviointia ei ole tehty.

19 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista ja yhteisvaikutuksista?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Säädösehdotusten yhteisvaikutusten arviointi on jäänyt hyvin ohueksi. Meneillään olevat muut lainsäädännön hankkeet ja näiden kaikkien yhteisvaikutuksia ei ole arvioitu. Esitysluonnos jää hataraksi siltä osin, miten esitetyt muutokset vaikuttavat asiakkaiden oikeusturvaan, yhdenvertaisuuteen, sosiaalityön vaikuttavuuteen ja palvelujen saatavuuteen. Säädösehdotusten yhteisvaikutuksia on arvioitu varsin kevyesti erityisesti heikoimmassa asemassa olevien henkilöiden tilanteeseen kokonaisuudessaan.

Tuori Sanna

Sosiaalijohto - Socialledning ry - Sanna Tuori, puheenjohtaja, Sosiaalijohto ry